



ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ



Εισαγωγή της επιμελήτριας της έκδοσης	xix
Πρόλογος των συγγραφέων για την ελληνική έκδοση	xxiii
Πρόλογος	xxv

ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Κεφάλαιο 1. Παρουσίαση της ψυχολογίας της ανάπτυξης	1
1. <i>Επιστημολογικά θεμέλια</i>	3
1.1. Το αντικείμενο της αναπτυξιακής ψυχολογίας	4
1.2. Μεθοδολογικά ζητήματα	5
1.3. Ιστορικά σημεία αναφοράς	12
1.4. Διευκρινίσεις σε ζητήματα ορολογίας	17
2. <i>Θεωρητικοί προβληματισμοί</i>	18
2.1. Το έμφυτο και το επίκτητο	19
2.2. Το νευρολογικό και το ψυχολογικό	25
2.3. Το ατομικό και το κοινωνικό	26
2.4. Το ατομικό και το οικουμενικό	28
2.5. Το γνωστικό και το συναισθηματικό	30
2.6. Η ανάπτυξη και η λειτουργία	31
3. <i>Βασικές έννοιες</i>	32
3.1. Αναπτυξιακές λειτουργίες και αλληλουχίες ανάπτυξης	33
3.2. Στάδια ανάπτυξης	40

3.3. Διεργασίες, μηχανισμοί, καθοριστικοί όροι και παράγοντες της ανάπτυξης	42
4. Προτεινόμενα αναγνώσματα	44
5. Συμπληρωματική βιβλιογραφία στην ελληνική	44

Κεφάλαιο 2. Οι κοινωνικές και συναισθηματικές αλληλεπιδράσεις του νεογέννητου	47
1. Οι κοινωνικές αλληλεπιδράσεις των βρεφών	51
1.1. Το νεογέννητο	51
1.2. Το βρέφος των 4 έως 8 εβδομάδων	55
1.3. Οι συμπεριφορές μεταξύ 3 και 6 μηνών	57
1.4. Μετά τους 6 μήνες: η από κοινού προσοχή και οι κοινωνικές αναφορές	60
1.4.1. Η από κοινού προσοχή	60
1.4.2. Οι κοινωνικές αναφορές	61
1.5. Δύο αντιφατικές υποθέσεις για τον ρόλο της μητέρας	62
2. Η προσκόλληση και οι πρώτοι κοινωνικοί δεσμοί	64
2.1. Η προέλευση της έννοιας της προσκόλλησης	64
2.2. Η διαδικασία της προσκόλλησης-αποδέσμευσης σύμφωνα με τον Bowlby	65
2.3. Το πειραματικό πρότυπο της ασυνήθιστης κατάστασης	66
2.4. Οι πρόσφατες εργασίες για την προσκόλληση	68
3. Η συγκινησιακή ανάπτυξη	70
3.1. Συναίσθημα και συγκινησιακή έκφραση	73
3.2. Η κατανόηση των συγκινήσεων	75
3.3. Η ρύθμιση των συγκινήσεων	77
4. Συμπέρασμα	81
5. Προτεινόμενα αναγνώσματα	82
6. Συμπληρωματική βιβλιογραφία στην ελληνική	82

Κεφάλαιο 3. Η αισθησιοκινητική και γνωστική ανάπτυξη έως τα 2 χρόνια	83
1. Η αντιληπτική ανάπτυξη	85
1.1. Οι πρώιμες αντιληπτικές ικανότητες	86
1.2. Η αξιολόγηση των αντιληπτικών ικανοτήτων του νεογέννητου	88
1.3. Το παράδειγμα των οπτικών συμπεριφορών	92
1.4. Οι σχέσεις μεταξύ των αισθήσεων	96

2. Η κινητική ανάπτυξη	98
2.1. Οι κινήσεις: ενδείξεις σωματικής αύξησης και ανάπτυξης	99
2.2. Η κινητικότητα στη γέννηση	104
2.2.1. Τα αντανakλαστικά	105
2.2.2. Ο κινητικός παρορμητισμός και η αυθόρμητη κινητικότητα	111
2.2.3. Οι κατευθυνόμενες κινητικές ενέργειες	115
• Το νεογνικό άγγιγμα με το χέρι	115
• Η νεογνική μίμηση	118
2.3. Ανάπτυξη της σύλληψης: πιάσιμο και κράτημα	119
2.3.1. Οι φάσεις της λαβής	119
2.3.2. Η ρύθμιση της σύλληψης και συγκράτησης των αντικειμένων	120
2.4. Η μετακίνηση	126
2.4.1. Ο αντιληπτικός έλεγχος της μετακίνησης	126
2.4.2. Διαχείριση της μετατόπισης και των κινδύνων	127
2.4.3. Η ανάπτυξη των τρόπων βάδισης	129
3. Η αισθησιοκινητική νοημοσύνη	131
3.1. Οι φάσεις της αισθησιοκινητικής νοημοσύνης σύμφωνα με τον Piaget	131
3.1.1. Η γέννηση και η εξέλιξη της νοημοσύνης	132
3.1.2. Οι φάσεις δόμησης του αντικειμένου	135
3.2. Η κριτική πρόταση των νατιβιστών	137
3.3. Ζητήματα ανάπτυξης	143
3.4. Η κλινική αξιολόγηση των αισθησιοκινητικών δραστηριοτήτων του παιδιού	146
4. Συμπέρασμα	147
5. Προτεινόμενα αναγνώσματα	149
6. Συμπληρωματική βιβλιογραφία στην ελληνική	149

Κεφάλαιο 4. Η σημειωτική λειτουργία και η ρύθμιση της παραγωγής συμπερασμάτων

1. Αναφορές και παραγωγή συμπερασμάτων μέσα στις συμβολικές λειτουργίες	154
1.1. Κλασικοί ορισμοί και είδη αναφορών	154
1.2. Μορφές της παραγωγής συμπερασμάτων των σημειωτικών λειτουργιών	159
2. Πρακτική νοημοσύνη και σημειωτική λειτουργία	160
2.1. Συνέχεια ή ασυνέχεια	160
2.2. Περιγραφή της εξέλιξης και θεωρητικές προεκτάσεις	164

3. Η ποικιλία των τομέων άσκησης	
της σημειωτικής λειτουργίας	168
3.1. Οι χρονικά διαφοροποιημένες μιμήσεις	168
3.2. Τα συμβολικά παιχνίδια	169
3.3. Η εξέλιξη της ζωγραφιάς στο παιδί	172
3.4. Η νοερή εικόνα	183
3.5. Η λεκτική ανάκληση και η κατηγοριοποίηση	185
3.6. Ποικιλία των τομέων της σημειωτικής λειτουργίας, δομική ενότητα και λειτουργικοί δεσμοί	187
4. Η προοδευτική ρύθμιση της παραγωγής	
συμπερασμάτων: ο κρίκος που λείπει	188
4.1. Επίλυση σημειωτικών προβλημάτων: πού πήγε ο Σνούπι;	189
4.2. Φαινομενική όψη, πραγματικότητα και λανθασμένες πεποιθήσεις	191
4.3. Σύνδεση των διαφοροποιημένων αναπαραστάσεων	195
5. Προτεινόμενα αναγνώσματα	198
6. Συμπληρωματική βιβλιογραφία στην ελληνική	198
 Κεφάλαιο 5. Η κατάκτηση της γλώσσας	199
1. Η γένεση της ομιλίας	202
1.1. Εύρος και όρια των ικανοτήτων τη στιγμή της γέννησης	202
1.2. Νευρωνικό υπόστρωμα και ευπλαστότητα	204
1.3. Έλεγχος της φώνησης και βάβισμα	207
1.4. Οι πρώτες λέξεις	209
2. Η ανάπτυξη του λεξιλογίου και η κατάκτηση	
της προφορικής γλώσσας	210
2.1. Η ανάπτυξη του λεξιλογίου	211
2.2. Οι κανόνες και η ρύθμιση της προφορικής γλώσσας	218
3. Η ανάπτυξη των πραγματολογικών όψεων της γλώσσας	226
4. Οι αναπτυξιακές πλευρές της κατάκτησης	
της γραπτής γλώσσας	231
4.1. Τα «στάδια» κατάκτησης της ανάγνωσης	231
4.2. Φωνολογική συνειδητοποίηση και μορφολογική συνειδητοποίηση	234
4.3. Οι συνιστώσες της πράξης της γραφής	236

5. Ποικιλομορφίες, δυσφασίες, δυσλεξίες	237
5.1. Καθυστερήσεις της κατάκτησης της γλώσσας και δυσφασίες	237
5.2. Οι αναπτυξιακές δυσλεξίες	240
6. Προτεινόμενα αναγνώσματα	243
7. Συμπληρωματική βιβλιογραφία στην ελληνική	244

Κεφάλαιο 6. Οι νοητικές πράξεις

1. Θεωρητικές βάσεις και κλασικά παραδείγματα	248
1.1. Οι έννοιες της διατήρησης	249
1.2. Οι νοητικές πράξεις της ταξινόμησης και της σειροθέτησης	255
1.3. Οι «τυπικές» νοητικές πράξεις και το παράδειγμα της αναλογικότητας	260
1.4. Οι οριζόντιες και κατακόρυφες αποστάσεις	264
2. Ο στρουκτουραλισμός του Piaget	266
2.1. Οι έννοιες του σταδίου και του συστήματος	267
2.2. Το δομικό μοντέλο του Piaget	268
3. Πέντε όψεις των «μεταπιαζετιανών» προσεγγίσεων	269
3.1. Ενσωμάτωση της λειτουργικότητας	270
3.2. Δημιουργία μοντέλου για το γνωστικό σύστημα συνολικά	272
3.3. Νέες περιγραφές των φάσεων της ανάπτυξης	274
3.4. Ορισμός των τελεστών της ανάπτυξης ή της λειτουργικής αλλαγής	272
3.5. Συζήτηση για τον ρόλο της μνήμης εργασίας	278
4. Το παράδειγμα των αριθμητικών δραστηριοτήτων	279
4.1. «Οι δρόμοι του αριθμού» μέχρι το 7ο έτος	282
4.2. Η πορεία των αριθμών μετά τα 7 χρόνια	290
4.3. Οι αναπτυξιακές δυσαριθμίες	291
5. Προτεινόμενα αναγνώσματα	294
6. Συμπληρωματική βιβλιογραφία στην ελληνική	294

Κεφάλαιο 7. Η εξέλιξη των αλληλεπιδράσεων

μεταξύ ομηλίκων	295
1. Το θεωρητικό πλαίσιο: δύο ανταγωνιστικές υποθέσεις	297
2. Η πρωιμότητα των αλληλεπιδράσεων μεταξύ ομηλίκων	298

3. Η διαφοροποίηση εαυτός-άλλος	300
4. Οι κοινωνικές όψεις του παιχνιδιού	306
5. Οι κοινωνικές συγκρούσεις	309
6. Ο υπολογισμός της άποψης του άλλου: η κοινωνική γνώση	312
7. Η σπουδαιότητα των ομάδων των ομηλίκων την εποχή της εφηβείας	313
7.1. Μορφές ομαδοποίησης την εποχή της εφηβείας	314
• Το μέγεθος της ομάδας	314
• Ο τυπικός ή άτυπος χαρακτήρας των ομάδων	315
• Ο μικτός χαρακτήρας των ομάδων	316
7.2. Η ομάδα των ομηλίκων ως ομάδα αναφοράς	316
7.3. Η ομάδα των ομηλίκων ως περιβάλλον ανάπτυξης και επιρροής	319
8. Συμπέρασμα	323
9. Προτεινόμενα αναγνώσματα	324
10. Συμπληρωματική βιβλιογραφία στην ελληνική	324
 Κεφάλαιο 8. Κοινωνικοποίηση και κατασκευή της ταυτότητας	325
1. Κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και ανάπτυξη του προσώπου	328
1.1. Οικογενειακό περιβάλλον και ανάπτυξη	329
1.2. Εξέλιξη του ψυχαναλυτικού μοντέλου	335
1.3. Η έκφραση και ο έλεγχος των παιδικών συγκινήσεων	338
2. Αναπαραστάσεις του εαυτού και κατασκευή της ταυτότητας	344
2.1. Εννοιολογικοί προσδιορισμοί	344
2.2. Το παράδειγμα της ταυτότητας του γένους	346
2.3. Οι ταυτοτικές προκλήσεις της εφηβείας	351
3. Προτεινόμενα αναγνώσματα	355
4. Συμπληρωματική βιβλιογραφία στην ελληνική	356
 Κεφάλαιο 9. Κοινωνικές δεξιότητες και κοινωνικοί κανόνες	357
1. Οι φιλοκοινωνικές συμπεριφορές των μικρών παιδιών	359
2. Οι μελέτες γύρω από την ηθική ανάπτυξη	364
2.1. Οι κλασικές αναλύσεις	364
2.1.1. Οι παρατηρήσεις του Piaget	365
2.1.2. Τα στάδια του Kohlberg	368

2.1.3. Οι φιλοκοινωνικοί συλλογισμοί κατά την παιδική ηλικία και την εφηβεία	372
2.2. Ζητήματα μεθοδολογίας και αξιολόγησης	374
2.3. Το ζήτημα της αλληλουχίας των σταδίων	378
2.4. Το ζήτημα της διαφοροποίησης των μορφών των κοινωνικών κανόνων	382
2.5. Διαπιστωμένες ποικιλομορφίες και διαφοροποίηση της ηθικής ανάπτυξης	385
3. Προτεινόμενα αναγνώσματα	393
4. Συμπληρωματική βιβλιογραφία στην ελληνική	393

Κεφάλαιο 10. Οι συγκριτικές προσεγγίσεις της ανάπτυξης

1. Προβληματική και μεθοδολογικές δυσκολίες	397
2. Αναπηρίες και ανάπτυξη	402
2.1. Η αναπτυξιακή μελέτη του τυφλού παιδιού	405
2.2. Το κωφό παιδί	409
2.3. Το νοητικά καθυστερημένο παιδί	414
3. Αναπτυξιακή ψυχοπαθολογία	419
4. Πολιτισμική διαφορετικότητα και ανάπτυξη	426
4.1. Η πολιτισμική διαφοροποίηση της ανάπτυξης	428
4.2. Οι μορφές της οικουμενικότητας	433
5. Συμπέρασμα	437
6. Προτεινόμενα αναγνώσματα	438
7. Συμπληρωματική βιβλιογραφία στην ελληνική	438

Κεφάλαιο 11. Θεωρητικοί προσανατολισμοί και πεδία

παρέμβασης στην ψυχολογία της ανάπτυξης	439
1. Η ανάπτυξη, ένα σύνθετο σύστημα υπό εξέλιξη	441
1.1. Συγκεκριμενοποίηση των εννοιών και σταθεροποίηση της ορολογίας	442
1.2. Τα συστατικά ενός μοντέλου της ανάπτυξης	443
1.3. Τα μοντέλα περιγραφικού τύπου	446
1.4. Η αναζήτηση των μηχανισμών και των καθοριστικών όρων	450
1.5. Τρία ζητήματα που αναζητούν απάντηση	454

2. Τα πεδία παρέμβασης: από την έρευνα στην πράξη	457
2.1. Ψυχολογία της ανάπτυξης και εκπαίδευση	459
2.2. Ψυχολογία της ανάπτυξης και παιδιατρική	461
3. Προτεινόμενα αναγνώσματα	464
4. Συμπληρωματική βιβλιογραφία στην ελληνική	464

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΟΛΛΑΠΛΩΝ ΕΠΙΛΟΓΩΝ ΑΣΚΗΣΕΙΣ - ΔΙΟΡΘΩΣΗ

Κεφάλαιο 1. Παρουσίαση της ψυχολογίας της ανάπτυξης	467
Ασκήσεις	467
Ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών	467
Ανοικτές ερωτήσεις	468
Ανάλυση δεδομένων	468
Διόρθωση	470
Ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών	470
Ανοικτές ερωτήσεις	470
Ανάλυση δεδομένων	471
 Κεφάλαιο 2. Οι κοινωνικές και συναισθηματικές αλληλεπιδράσεις του νεογέννητου	473
Ασκήσεις	473
Ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών	473
Ερωτήσεις σχετικές με το περιεχόμενο του κεφαλαίου	474
Διόρθωση	475
Ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών	475
Ερωτήσεις σχετικές με το περιεχόμενο του κεφαλαίου	476
 Κεφάλαιο 3. Η αισθησιοκινητική και γνωστική ανάπτυξη έως τα 2 χρόνια	477
Ασκήσεις	477
Ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών	477
Ερωτήσεις σχετικές με το περιεχόμενο του κεφαλαίου	479
Άσκηση παρατήρησης	480
Διόρθωση	481
Ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών	481
Ερωτήσεις σχετικές με το περιεχόμενο του κεφαλαίου	482

Κεφάλαιο 4. Η σημειωτική λειτουργία και η ρύθμιση της παραγωγής συμπερασμάτων	483
<i>Ασκήσεις</i>	483
Ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών	483
Ανοικτές ερωτήσεις	484
Ανάλυση δεδομένων	484
<i>Διόρθωση</i>	486
Ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών	486
Ανοικτές ερωτήσεις	486
Ανάλυση δεδομένων	487
 Κεφάλαιο 5. Η κατάκτηση της γλώσσας	489
<i>Ασκήσεις</i>	489
Ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών	489
Ανοικτές ερωτήσεις	490
Ανάλυση δεδομένων	490
<i>Διόρθωση</i>	493
Ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών	493
Ανοικτές ερωτήσεις	494
Ανάλυση δεδομένων	494
 Κεφάλαιο 6. Οι νοητικές πράξεις	497
<i>Ασκήσεις</i>	497
Ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών	497
Ανοικτές ερωτήσεις	498
Ανάλυση δεδομένων	498
<i>Διόρθωση</i>	501
Ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών	501
Ανοικτές ερωτήσεις	501
Ανάλυση δεδομένων	502
 Κεφάλαιο 7. Η εξέλιξη των αλληλεπιδράσεων μεταξύ ομηλίκων	505
<i>Ασκήσεις</i>	505
Ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών	505
Ερωτήσεις σχετικές με το περιεχόμενο του κεφαλαίου	506
Άσκηση παρατήρησης	507

<i>Διόρθωση</i>	507
Ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών	507
Ερωτήσεις σχετικές με το περιεχόμενο του κεφαλαίου	508
Κεφάλαιο 8. Κοινωνικοποίηση και κατασκευή της ταυτότητας	509
<i>Ασκήσεις</i>	509
Ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών	509
Ανοικτές ερωτήσεις	510
Ανάλυση δεδομένων	510
<i>Διόρθωση</i>	512
Ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών	512
Ανοικτές ερωτήσεις	513
Ανάλυση δεδομένων	513
Κεφάλαιο 9. Κοινωνικές δεξιότητες και κοινωνικοί κανόνες	515
<i>Ασκήσεις</i>	515
Ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών	515
Ανοικτές ερωτήσεις	516
Ανάλυση δεδομένων	516
<i>Διόρθωση</i>	519
Ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών	519
Ανοικτές ερωτήσεις	519
Ανάλυση δεδομένων	520
Κεφάλαιο 10. Οι συγκριτικές προσεγγίσεις της ανάπτυξης	521
<i>Ασκήσεις</i>	521
Ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών	521
Ερωτήσεις σχετικές με το περιεχόμενο του κεφαλαίου	523
Ανάλυση δεδομένων	524
<i>Διόρθωση</i>	526
Ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών	526
Ερωτήσεις σχετικές με το περιεχόμενο του κεφαλαίου	527
Ανάλυση δεδομένων	527

Κεφάλαιο 11. Θεωρητικοί προσανατολισμοί και πεδία παρέμβασης στην ψυχολογία της ανάπτυξης	529
<i>Ασκήσεις</i>	529
Ανοιχτές ερωτήσεις	529
<i>Διόρθωση</i>	529
Ανοιχτές ερωτήσεις	529
 Βιβλιογραφία	 531
 Ευρετήριο συγγραφέων	 565
 Ευρετήριο όρων και θεμάτων	 575

Η ψυχολογία της ανάπτυξης (ή αναπτυξιακή ψυχολογία) αποτελεί το τμήμα της γενικής ψυχολογίας που μελετά την ανθρώπινη εξέλιξη, δηλαδή την *οντογένεση*. Η διάκριση μεταξύ «φυλογένεσης», της μελέτης της εξέλιξης των ειδών, και «οντογένεσης», που επικεντρώνεται στην εξέλιξη του ατόμου, είναι κλασική. Αυτή η διάκριση οφείλει να συμπληρώνεται από την ιστορική προοπτική («κοινωνιογένεση»), η οποία αφορά την εξέλιξη των κοινωνιών και των πολιτισμών τόσο στο ανθρώπινο είδος όσο και σε μερικές ζωικές κοινωνίες που οι ηθολόγοι μελετούν στο φυσικό τους περιβάλλον.

Οι τρεις αυτές προσεγγίσεις (φυλογένεση, κοινωνιογένεση και οντογένεση) αντιστοιχούν σε διαφορετικές εξελικτικές κλίμακες, δεν μπορούν όμως να αποσυνδεθούν πλήρως η μία από την άλλη. Η ατομική εξέλιξη καθορίζεται από τις προγενέστερες εξελίξεις του είδους καθώς και από τις περιστάσεις και τα ιστορικά κεκτημένα. Αντιστρόφως, οι διαδικασίες που υπεισέρχονται στην οντογένεση προσανατολίζουν ή κατευθύνουν τις δυνατότητες του είδους (Gottlieb, 1999, 2002) και συμβάλλουν επίσης στην εξέλιξη των κοινωνιών από τη διττή άποψη της κοινωνικής αναπαραγωγής (δηλαδή της μεταβίβασης από γενιά σε γενιά) και των κοινωνικών μετασχηματισμών.

Αυτές οι προεισαγωγικές επισημάνσεις μάς υποχρεώνουν να συγκεκριμενοποιήσουμε, εν είδει προοιμίου, τις κύριες έννοιες της ψυχολογίας της ανάπτυξης καθώς και τους θεωρητικούς προβληματισμούς που θα συναντήσουμε στα επόμενα κεφάλαια αυτού του εγχειριδίου.

1. Επιστημολογικά θεμέλια

Ο επιστημολογικός στοχασμός επιτρέπει να δικαιολογηθεί η σκοπιμότητα ενός ερευνητικού πεδίου και να διευκρινιστούν οι εγγενείς περιορισμοί της προόδου των γνώσεων στο πεδίο αυτό. Όσον αφορά την αναπτυξιακή ψυχολογία, το πρώτο προφανές σημείο είναι ότι εντάσσε-

ται στη γενική ψυχολογία, στόχος της οποίας είναι η μελέτη της συμπεριφοράς για την παραγωγή συμπερασμάτων σχετικά με τους νόμους ή τις αρχές των ψυχικών λειτουργιών και των παραλλαγών τους. Από την άποψη αυτή, το αντικείμενο και οι μέθοδοι της αναπτυξιακής ψυχολογίας ταυτίζονται με το αντικείμενο και τις μεθόδους της γενικής ψυχολογίας. Η ψυχολογία όμως είναι μια επιστήμη χωρισμένη σε επιμέρους και συμπληρωματικά πεδία μελέτης. Η ψυχολογία της ανάπτυξης αποτελεί μία από τις βασικές ειδικότητές της και, όπως συμβαίνει και με την κοινωνική ψυχολογία ή την ψυχοπαθολογία, προσδιορίζεται από το ερευνητικό της αντικείμενο. Ο επιστημολογικός στοχασμός οφείλει συνεπώς να έχει ως αφετηρία τη συγκεκριμενοποίηση του αντικειμένου της αναπτυξιακής ψυχολογίας. Αυτό επιβάλλει, στη συνέχεια, τη σύντομη παρουσίαση της μεθοδολογίας και κατόπιν την περιγραφή ορισμένων ιστορικών σημείων αναφοράς.

1.1. Το αντικείμενο της αναπτυξιακής ψυχολογίας

Για να δικαιολογήσουμε την ύπαρξη της ψυχολογίας της ανάπτυξης, αρκεί να σκεφτούμε ότι η λειτουργία ενός ατόμου στο παρόν εξαρτάται από τις εμπειρίες του παρελθόντος και από τους τρόπους προσαρμογής που μπόρεσε να δομήσει μέσα στις κοινωνικές και περιβαλλοντικές περιστάσεις οι οποίες συγκρότησαν την προσωπική του πορεία.

Συνεπώς, όπως υπαινιχθήκαμε στην εισαγωγή αυτού του κεφαλαίου, θα μπορούσαμε να προσεγγίσουμε διαισθητικά την ψυχολογία της ανάπτυξης ορίζοντάς την ως τη μελέτη της ανθρώπινης εξέλιξης καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής, ξεκινώντας από την εμβρυϊκή περίοδο και φθάνοντας έως την ενήλικη ζωή και τη γήρανση. Αυτή η προοπτική της «διά βίου ανάπτυξης» (*life span*) αποτέλεσε αντικείμενο συζητήσεων ήδη από τη δεκαετία του 1970 και στις μέρες μας τείνει πλέον να επικρατήσει. Αυτή η διαισθητική προσέγγιση πάντως οδηγεί σε δύο είδη παρατηρήσεων.

Πρώτα απ' όλα, μολονότι η προσέγγιση από την άποψη της «διά βίου ανάπτυξης» είναι θεμιτή, η εφαρμογή της στην πράξη φαίνεται σχετικά πρόωρη. Πράγματι, οι καθαυτό αναπτυξιακές μελέτες έχουν έως σήμερα επικεντρωθεί στην περίοδο της παιδικής ηλικίας και της εφηβείας. Η ενήλικη ζωή δεν προσφέρεται ιδιαίτερα για τέτοιου είδους μελέτες λόγω της μεγάλης ποικιλότητας που χαρακτηρίζει την πορεία των ατόμων αλλά και τους στόχους που θέτουν. Επιπλέον, είναι δύσκολο να εξομωθούν οι μηχανισμοί της γήρανσης με εκείνους της ψυχολογικής δό-

μησης κατά τη διάρκεια της παιδικής και εφηβικής ηλικίας: το να θεωρηθεί η ψυχολογική «ύφεση» του τέλους της ζωής ως το αντίστροφο της εξέλιξης της αρχής της ζωής θα αποτελούσε μια χονδροειδή θεωρητικοποίηση, ελάχιστα αληθοφανή, που θα στηριζόταν στην πεποίθηση ότι ο ψυχολογικός μαρασμός είναι αναπόφευκτος... Το εγχειρίδιο αυτό θα επικεντρωθεί λοιπόν στην περίοδο της παιδικής και εφηβικής ηλικίας (για μια σύνθεση των εργασιών για την ψυχολογία του γήρατος βλ. Fontaine, 1999).

Κατά δεύτερον, σε επιστημολογικό επίπεδο, πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι η ανάπτυξη, όπως και κάθε εξέλιξη, δεν αποκαλύπτεται απευθείας στον παρατηρητή. Ο παρατηρητής οφείλει κατά κάποιον τρόπο να «διαλευκάνει το πραγματικό». Και αυτό γιατί το αντικείμενο της ανάλυσης δεν είναι ποτέ αυτή καθαυτή η ανάπτυξη (άραγε «είδε» ποτέ κανείς ένα παιδί να μεγαλώνει;), αλλά οι διαφορές της συμπεριφοράς που διαπιστώνονται ύστερα από πολυποίκιλες συγκρίσεις (όπως συγκρίνουμε τις διαδοχικές μετρήσεις για να εκτιμήσουμε την αύξηση του ύψους ενός παιδιού). Η ψυχολογία της ανάπτυξης είναι ουσιαστικά μια συγκριτική ψυχολογία: συγκρίσεις κατά ηλικία, συγκρίσεις ανάλογα με τις περιστάσεις και τους περιορισμούς της εξέλιξης (βλ. κεφάλαιο 10).

Το γεγονός ότι το άμεσο αντικείμενο της μελέτης συγκροτείται από διαπιστωμένες διαφορές της συμπεριφοράς μάς υποχρεώνει να εξετάσουμε αυτό το αντικείμενο σε συνάρτηση με τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται ακριβώς για να διαπιστωθούν αυτές οι διαφορές.

1.2. Μεθοδολογικά ζητήματα

Η ψυχολογία της ανάπτυξης χρησιμοποιεί το σύνολο των μεθόδων που είναι συνήθεις στις διάφορες ειδικότητες της ψυχολογίας:

- ❖ Την πειραματική μέθοδο, η οποία επιτρέπει να αξιολογηθεί η ισχύς μιας υπόθεσης.
- ❖ Την κλινική μέθοδο, με τη σε βάθος ανάλυση ατομικών περιπτώσεων που προκύπτουν ιδίως μέσα από την επαγγελματική άσκηση.
- ❖ Την ψυχομετρική μέθοδο, με τη χρήση τυποποιημένων εργαλείων μέτρησης (τεστ ή δοκιμασίες).

Οι μέθοδοι αυτές υπόκεινται σε λογικούς (τι σημαίνει *απόδειξη* στην ψυχολογία;) και στατιστικούς περιορισμούς, η παρουσίαση των οποίων ξεπερνά τους σκοπούς αυτού του εγχειριδίου. Απεναντίας, είναι χρήσι-